

Aan het Bestuurlijk Overleg Waddengebied
T.a.v. de voorzitter de heer B. Madlener
Ministerie van I&W
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Leeuwarden, 6 december 2024

Kenmerk: 20241206

Betreft: Advies Omgevingsberaad Waddengebied inzake BO Waddengebied 19-12-24

Bijlagen (achtergrondinformatie):

1. Advies over de NRD Ruimte voor Defensie d.d.
2. Advies over gaswinning Ternaard d.d. 14 maart 2022
3. Advies over Concessie Waddenveren

Geachte heer Madlener, geachte bestuurders van het Bestuurlijk Overleg Waddengebied,

Inleidende woorden

Zoals afgesproken binnen de Waddengovernance ontvangt u de inbreng vanuit het Omgevingsberaad schriftelijk, voorafgaand aan de BOW-vergadering. Tijdens de vergadering zal ik zoals te doen gebruikelijk, een aantal punten mondeling toelichten. Voorafgaand aan de adviezen hieronder wil ik echter enkele opmerkingen maken.

Allereerst wil ik opmerken dat het voor het Omgevingsberaad deze keer zeer ingewikkeld was om het BO Waddengebied van goede adviezen te voorzien. Nagenoeg de helft van de bespreekpunten zijn 'mondellinge' bespreekpunten en niet vooraf van schriftelijke informatie voorzien. De leden van het Omgevingsberaad konden daardoor niet beschikken over de relevante, actuele informatie.

Bij de bespreking van deze punten zal ik, op verzoek van de leden, naar bevind van zaken u tijdens de vergadering mondeling nader adviseren. Indien dit nodig of gewenst is, zal deze inbreng schriftelijk nagezonden worden.

Daarenboven ontvingen wij daags voor het verzenden van dit advies twee wijzigingen op twee schriftelijke besluitpunten, te weten de BAW-appreciatie en het agendapunt vervolg Unesco. De OBW-leden hebben door deze late wijziging dit niet in goed onderling overleg kunnen afstemmen. Bovendien ontbreekt nu een nadere duiding vanuit het ministerie en een reactie vanuit de andere overheden. Ik heb met hen afgestemd dat ik na het BO Waddengebied een terugkoppeling zal doen. Mogelijk leidt dat tot een schriftelijke aanvulling van onderstaande adviezen.

Tot slot signaleer ik –in mijn rol als uw vice-voorzitter - dat bij veel agendapunten nu geen gezamenlijk besluit of voorstel tot standpuntvorming voorligt. Mijn oproep aan u is om de functie van het Bestuurlijk Overleg Waddengebied te bewaken, namelijk een overleg van alle betrokken overheden in het Waddengebied, gericht op strategische besluitvorming en bestuurlijke afstemming. Dit komt voort uit de brief van de Ministers van Infrastructuur en Waterstaat en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit aan de Tweede Kamer van 20 juni 2019 (de zogenoemde Verzamelbrief Wadden) waarin de inrichting van de Waddengovernance uiteen is gezet. Dit wordt bevestigd in het “Voorstel inrichting Bestuurlijk Overleg Waddengebied” zoals dat op 5 december 2019 in het BO Waddengebied is vastgesteld. Daarin staat: “Het BO Waddengebied is gericht op strategische besluitvorming en bestuurlijke afstemming voor het Waddengebied ten aanzien van beleid, investeringen en implementatie/uitvoering. De Agenda voor het Waddengebied 2050 zal een belangrijke onderlegger vormen voor het BO Waddengebied.”

Mondelinge bespreking (zonder stukken)

Vervolg ABDTOPConsult rapport bekostiging Waddenopgave

Het Omgevingsberaad is van mening dat het ABDTOPConsult-advies een gedegen en goed advies is: de analyse en aanbevelingen zijn helder en duidelijk. Alle aanbevelingen zijn van los van elkaar en samenhangend van toegevoegde waarde. Wij voelen de urgentie om slagvaardiger dan nu stappen te zetten om de doelen van de Agenda voor het Waddengebied 2050 te behalen. Dat blijkt ook deze keer weer uit de stagnatie en zorgen rondom diverse punten op deze agenda van dit BO Waddengebied, waaronder de agendapunten Groeidelta, financiering van de Waddenacademie en de notitie van de Vereniging Waddenzee Gemeenten (VWG) over stapeling van processen.

Het Omgevingsberaad is daarom content met het besluit om op korte termijn opvolging te gaan geven aan het ABDTOPConsult-advies. Op het moment van schrijven van dit advies is over de keuze van een 'kwartiermaker' en (de duur van) het proces nog geen duidelijkheid. Wij adviseren u om de kwartiermaker de opdracht te geven om te starten met de breedte van de aanbevelingen en de eerste opbrengsten van dit vervolg in het BO Waddengebied van 23 juni 2025 reeds te agenderen en te bespreken. Mogelijk kunnen er al enkele zaken ter besluitvorming voorgelegd worden zodat verbeteringen zo snel mogelijk toegepast kunnen worden. Ik wil u verzoeken tijdens de BOW-vergadering heldere afspraken te maken over de invulling, de voortgang en de rapportering.

Het Omgevingsberaad biedt aan – als onderdeel van de Waddengovernance - zowel met inzet vanuit het bureau als van haar leden te participeren in de verdere uitwerking. Daarnaast zullen wij gebruik maken van onze adviesrol richting u.

Financiering Waddenacademie

Het Omgevingsberaad hecht zeer aan de waardevolle bijdrage van de Waddenacademie als kennisregisseur in de Waddengovernance, alsmede aan de invulling van haar rol als lid van het Omgevingsberaad. Ik heb tijdens het BO Waddengebied op 2 oktober jongstleden onze zorgen herhaald over de toekomst van de Waddenacademie in het algemeen, en over de financiering van het tussenjaar 2027 in het bijzonder. De Waddenacademie heeft die zekerheid nodig vóór 1 januari 2025. Ik heb u daarom tijdens de vergadering allen gevraagd in te stemmen met die financiële overbrugging en dit zo snel mogelijk te effectueren. Minister Madlener, als coördinerend bewindspersoon, heeft u opgeroepen hier aandacht aan te schenken zodat tijdig tot deze overbrugging kan worden besloten.

Op het moment van het formuleren van dit OBW-advies, is helaas nog niet bekend of deze positieve insteek op 19 december (om financieel en/of juridische redenen) bestuurlijk bekrachtigd kan worden. Namens het Omgevingsberaad kan ik de oproep hiertoe een positief besluit te nemen hier alleen maar herhalen.

De toekomst van de Waddenacademie als kennisregisseur in de Waddengovernance en haar bijdrage aan de Waddenagenda 2025 is wat ons betreft onderdeel van het vervolg op het ABDTOPConsult-advies en vraagt ook zeker uw aller bestuurlijke positieve inzet.

Naar aanleiding van het Werkplan Waddenacademie 2025 wil ik namens alle vertegenwoordigde sectoren u allen vragen - als collectief van opdrachtgevers van de Waddenacademie in haar rol als onze kennisregisseur - de Waddenacademie tijdig inhoudelijk te voeden met uw kennisbehoefte en te zorgen voor voldoende financiering voor een duurzame kennishuishouding en haar jaarlijkse werkprogramma's. Daarmee kan bewerkstelligd worden dat zowel de ecologische als de sociaal-economische onderzoeksprogramma's voldoende geborgd zijn en naar ieders verwachting uitvoering kunnen krijgen. Dit vraagt ook voor de jaren ná 2027 goede afspraken over een structurele financiering van het basisprogramma en waar nodig aanvullende opdrachten.

Nota Ruimte voor Defensie

In de voorbereiding op dit BO Waddengebied is er goede afstemming met Defensie geweest om het programma Ruimte voor Defensie in de structuur van de Waddengovernance te verankeren. Wij maken graag een compliment over hoe Defensie dit heeft opgepakt en daarbij het BO Waddengebied op 19 december aanstaande en op 23 juni 2025 wil benutten, te weten voor strategische besluitvorming over dit programma passend binnen het beleid voor het Waddengebied.

Omdat alle informatie waarover u als overheden kunt beschikken momenteel nog vertrouwelijk is, hebben de leden van het Omgevingsberaad ervan afgezien nu een (aanvullend) advies te geven. Wij verwijzen u voor dit moment naar onze brief van 15 mei 2024 (bijlage 1) in reactie op de toen voorliggende NRD Ruimte voor Defensie.

Zodra het Voorontwerp wordt gepubliceerd (Q1 2025) zullen wij een advies aan het ministerie van Defensie en het BO Waddengebied formuleren.

In ons eerdere advies refereren wij aan de grote zorgen die er leven in het Waddengebied en benoemen de passages uit de Agenda voor het Waddengebied 2050 betreffende Defensie: *"Naast verduurzaming van de activiteiten van Defensie in het Waddengebied, is de ambitie om de impact van de activiteiten van Defensie op de natuur in het Waddengebied verder te verminderen, ook bij een eventuele toename van Defensie-activiteiten."* En *"Militair gebruik in de Waddenzee alleen laten toenemen als de totale belasting van natuur en milieu in de Waddenzee daardoor niet toeneemt"*.

Het Rijk heeft zich naar ons idee met haar handtekening onder de Agenda voor het Waddengebied 2050 aan deze uitgangspunten voor Defensie gecommitteerd. De leden van het Omgevingsberaad sluiten niet de ogen voor de inzet van Nederland op het gebied van internationale veiligheid, maar vragen het Rijk waar nodig en mogelijk, in lijn met de bestuurlijke afspraken het bijzondere karakter van het Waddengebied te ontzien en beschermen.

Startbeslissing Mirt bereikbaarheid Ameland (IenW)

Het OBW is zeer positief over het besluit om de Mirt-verkenning te starten. Wij herhalen hier dat het Omgevingsberaad het op prijs stelt dat er ingezet wordt op actieve en brede participatie vanuit de omgeving. Wij gaan er daarbij vanuit dat de inwoners van Ameland hier een prominente plaats in innemen. Wij bespreken graag met de betrokken overheden hoe wij tijdig onze (advies)rol in de verkenning kunnen invullen.

Beleidskader Natuur (LVVN)

Voor het Omgevingsberaad is het Beleidskader Natuur Waddenzee een belangrijk instrument voor de geformuleerde opgaves in de Waddenzee en het Waddengebied. Het Beleidskader Natuur Waddenzee is niet alleen een op zichzelf staand onderdeel van het Uitvoeringsprogramma (UP1), maar ook een onderdeel dat samenhangt met diverse andere projecten en transitie uit het Uitvoeringsprogramma. Voortgang (en het voorkomen van verdere vertraging) is om die reden belang voor alle stakeholders. De inhoudelijke en bestuurlijke keuzes van het Rijk en de regionale overheden zijn bepalend voor de balans tussen economie en ecologie in het gebied. Met keuzes in het Beleidskader wordt duidelijkheid gecreëerd voor diverse processen en projecten voor alle sectoren en belanghebbenden.

Het is voor het besluitvormingsproces noodzakelijk om goed de relatie te kunnen leggen tussen de ecologische bouwstenen (Staat van de Waddenzeenatuur, Ecologisch Afwegingskader, en Ecologisch Streefbeeld) en de sociaal-economische analyse als bouwsteen. Wij hebben steeds betoogd dat de kwaliteit van álle relevante (ecologische en sociaal-economische) bouwstenen –, goede toepasbaarheid en helderheid van deze onderdelen daarom van groot belang zijn.

De leden van het Omgevingsberaad willen zich in 2025 gezamenlijk, intensief buigen over de dilemma's die uit deze bouwstenen en het afwegingskader voortvloeien. Hierbij zijn de door ons allen onderschreven doelen voor de Waddenzee en het Waddengebied in de Agenda voor het Waddengebied 2050 leidend. Op deze manier willen wij u van een gedegen, gedragen en integraal advies voorzien. Tot slot wil ik u blijven wijzen op het belang van (voortdurende) aandacht en goede bemensing voor communicatie, participatie en het (in)formele besluitvormingsproces bij alle betrokken overheden.

Gaswinning (KGG)

Op 28 november j.l. hebben wij ons breed laten informeren over gas- en zoutwinning in het Waddengebied. De presentaties werden verzorgd door het Ministerie van KGG, de Waddenacademie en het SodM. We hebben ook gesproken over het te nemen besluit over Ternaard in het bijzonder. Het is ons helder geworden wat de dilemma's zijn bij het nemen van een goed en rechtstatelijk besluit ten aanzien van Gaswinning bij Ternaard. Ook de laatste wetenschappelijke bevindingen en modeleringen zijn gepresenteerd.

Wij realiseren ons dat de minister van KGG op basis van alle aangedragen informatie een complexe en zorgvuldige afweging moet maken. Wij willen van deze gelegenheid gebruik maken om nogmaals onder uw aandacht te brengen dat gaswinning bij Ternaard ingaat tegen een aantal principes, zoals die ook door het Rijk zijn afgesproken en vastgelegd in de Agenda voor het Waddengebied 2050. Het gaat dan om de volgende principes:

- Ecologie en economie versterken elkaar,
- Oplossingen zijn altijd integraal,
- Werelderfgoed als verantwoordelijkheid en inspiratiebron.

Alle aspecten die raken aan de doelstellingen uit de agenda zijn daarbij relevant en moeten meegewogen worden. Ik verwijs u voor de volledigheid naar bijlage 2, de OBW-adviesbrief over Gaswinning Ternaard d.d. 14 maart 2022.

Bovendien zal een besluit tot gaswinning in Ternaard de unieke waarden van het Unesco Werelderfgoed Waddenzee zeer nadelig beïnvloeden.

In dit licht kan de minister in de ogen van het Omgevingsberaad niet anders dan negatief besluiten op de vergunningsaanvraag voor Ternaard. Wij worden in onze overtuiging gesterkt door het advies van het SodM. Het SodM constateert dat er bij negatieve effecten pas (te) laat bijgestuurd kan worden en dat na-ijl effecten daarna alsnog voor een (onzekere) hoeveelheid extra bodemdaling zorgen. Dit sluit ook aan bij een eerder advies van de Waddenacademie in opdracht van de vaste commissie voor EZK van de Tweede Kamer. Zij concludeert daarin, op basis van de op dat moment beschikbare kennis, dat de ontwerp-vergunning Wet natuurbescherming en de daaraan ten grondslag liggende passende beoordeling onvoldoende overtuigend aantonen dat redelijke wetenschappelijke twijfel over het ontstaan van nadelige gevolgen voor de natuurlijke kenmerken en doelen van de Waddenzee ontbreekt.

Bovenstaand advies heb ik reeds 5 december jl. verstuurd aan minister Hermans in het licht van het besluitvormingsproces.

Ter besluitvorming

Groeidelta / meegroeierende kust

Het OBW spreekt opnieuw haar waardering en enthousiasme uit over de uitvoering van dit onderdeel van het Uitvoeringsprogramma (UP8. Integrale aanpak kustzone: Programma Eems-Dollard 2050, 2e tranche). Wij adviseren positief ten aanzien van het gevraagde commitment, met de kanttekening dat het Omgevingsberaad niet adviseert over prioritering van bestaande financiële middelen. Het Omgevingsberaad ziet in de analyse van de problemen in de uitvoering een bevestiging van het ABDTOPConsult-advies "Besluiten, Binden en Bundelen" en de urgentie om een aantal overstijgende zaken op te lossen die ook voor het welslagen van dit programma ED2050 noodzakelijk zijn, alsmede andere onderdelen van het Uitvoeringsprogramma.

Stapeling Procedures

Ook bij de leden van het Omgevingsberaad leven er zorgen over de hoeveelheid en (toenemende) complexiteit van processen en procedures die lopen of binnenkort starten. Veelal komen deze echter voort uit onze 'eigen' afspraken in de Agenda voor het Waddengebied 2050 en het Uitvoeringsprogramma, maar soms ook niet, zoals bij de PAWOZ en Ruimte voor Defensie.

De optelsom zorgt voor verlies van overzicht, gebrek aan tijd om goed te kunnen participeren en toenemende problemen om dit alles goed te kunnen afstemmen met de achterbannen. Het leidt hier en daar tot vertraging van belangrijke onderdelen, zoals bijvoorbeeld bij het Beleidskader Natuur Waddenzee. Dit kan gebrek aan draagvlak voor de Agenda voor het Waddengebied 2050 en het Uitvoeringsprogramma in de hand werken. Dat laatste wil het Omgevingsberaad zeker voorkomen. Daarom was het ook goed te vernemen van de VWG dat voor hen de Agenda voor het Waddengebied 2050 en het Uitvoeringsprogramma niet ter discussie staan, en dat ze juist een voorspoedige uitvoering daarvan voorstaan.

De in de notitie beschreven analyse en oplossingsrichtingen zijn goed navolgbaar en passen binnen het toetsingskader van het OBW. Het OBW onderschrijft ook de beschreven balans tussen ecologie en economie, zoals verwoord in het opgenomen citaat over het Beleidskader: *"De partijen geven verder uitwerking aan het principe dat Economie en Ecologie elkaar versterken, passend binnen de hoofddoelstelling van de Waddenzee en ecologische principes van de Agenda (blz. 18)."*

Wij kunnen daarom positief adviseren over de procesafspraken onder besluit a tot en met e. Deze door ons gesteunde oproep tot overzicht, stroomlijning, volgordelijkheid, urgentie en daardoor meer daadkracht past binnen het advies van ABDTOPConsult, kort gezegd: besluiten, binden en bundelen. Wij adviseren daarom om de door de VWG geuite zorgen en de oplossingen óók bij de opvolging van het ABDTOPConsult-advies onder te brengen.

Unesco

Voor het OBW staat de status van Unesco Werelderfgoed buiten kijf. Deze willen we allen graag behouden. Niet alleen vanwege de titel, maar ook om de intrinsieke waarden die dit getijdengebied internationaal zo waardevol maken. In dat licht, adviseren wij hierboven ook om een negatief besluit te nemen over gaswinning in Ternaard.

In de aangeleverde stukken neemt het Ministerie van LNV de gevraagde juridisch-wetenschappelijke analyse van de Waddenacademie over. We begrijpen de analyse en de noodzaak van de uitwerking en toepassing van duidelijke indicatoren. Ook projecten zijn gebaat bij heldere criteria waarop getoetst wordt. Dat reduceert immers onzekerheid en onduidelijkheid. Dat het Omgevingsberaad dit begrijpt betekent niet dat er geen zorgen zijn. Gevoelsmatig kwam de Unesco-waarschuwing en het traject dat daaruit volgde als een verrassing, in een tijd dat er ook onduidelijkheid leefde over het Beleidskader Natuur, het vervolg van de Natura2000 Beheerplannen et cetera. Wij vragen het ministerie van LNV daarom blijvend oog te hebben voor deze onzekerheid en bezorgdheid bij onze stakeholders door extra zorg te dragen voor participatie en goede communicatie.

In de gewijzigde stukken (zowel voor Unesco al bij de BAW appreciatie) lezen wij dat dit kabinet een nieuwe balans nastreeft. Voor alle in het Omgevingsberaad vertegenwoordigde sectoren – visserij, landbouw, natuur, toerisme en recreatie en waddenzeehavens – zijn de afspraken in de Agenda voor het Waddengebied 2050 (en het Uitvoeringsprogramma) samenbindend en van grote waarde. Hierin staan de hoofddoelstellingen voor de Waddenzee en het Waddengebied, afzonderlijk en in samenhang. Dit is de basis voor de continue dialoog over de balans tussen ecologie en economie voor de Waddenzee en het Waddengebied. Wij zien onze blijvende inzet – van overheden en sectoren – om met elkaar in lijn met deze afspraken, naar die balans te zoeken, in verbinding en dialoog zoals beoogd binnen de Waddengovernance. Wij vertrouwen erop dat ook de inzet van het Rijk daar op gericht blijft.

BAW appreciatie evaluatie

Het Omgevingsberaad benadrukt hier graag opnieuw dat de Beheerautoriteit met haar expertise, netwerk en stem namens alle beheerders in het Waddengebied, een waardevolle deelnemer aan de beraadslagingen van het Omgevingsberaad is. Die rol zien wij helaas in de evaluatie niet benoemd. Wij adviseren deze rol in ons midden te continueren en mee te nemen in de voorgestelde aanpak.

Het Omgevingsberaad is van mening dat goed beheer en uitvoering van de gemaakte afspraken bijdraagt aan een betere Waddenzee en daarmee een Waddengebied met meer mogelijkheden voor gebruikruimte dan daarzonder het geval is.

Het Omgevingsberaad onderschrijft de urgentie om in 2025 spoedig te komen met een plan van aanpak met aandacht voor de beschreven randvoorwaarden, zoals capaciteit en urgentie, om het ambitieniveau uit de Bestuursovereenkomst Beheerautoriteit Waddenzee tot uitvoering te brengen. Het advies van Berenschot laat zien dat het anders en beter moet. Wij hopen over de eerste opbrengsten hiervan te vernemen in het eerstvolgende BO Waddengebied in juni 2025.

Verslag BO Waddengebied 2 oktober 2024

Wij hebben geen tekstuele of inhoudelijke opmerkingen over het verslag.

Naar aanleiding van dit verslag wil ik graag het aanbod voor een werkbezoek in het Waddengebied met daarin onder andere een ontmoeting met de leden van het Omgevingsberaad aan de bewindspersonen herhalen.

Ter bespreking

Routekaart bereikbaarheid: Elektrificatie waddenveren

Allereerst wil ik het ministerie van IenW danken voor de reactie op onze adviesbrief over de concessie Waddenveren (bijlage 3). Een aantal van onze punten heeft tot aanpassing geleid in de NvU, een aantal wordt meegenomen in het Programma van Eisen (PvE). Een aantal punten (nog) niet. Op deze punten komen wij in de advisering voor het PvE op terug. In het proces richting het PvE vragen wij het ministerie blijvende aandacht voor participatie, inspraak en zeggenschap in en door de omgeving.

Wij zijn van mening dat de Concessie Wadddenveren niet alleen ter bespreking maar ook ter besluitvorming in het Bestuurlijk Overleg Waddengebied zou moeten voorliggen. Wij blijven ervoor pleiten ook dit onderwerp volledig binnen de Waddengovernance op te pakken, met behoud van de eigenstandige bevoegdheden die de overheden hebben.

Ons advies aan u over de genoemde vier opties spitsen wij toe op twee opties:

- 2. Volledige elektrificatie wanneer de veerinrichtingen aangesloten kunnen worden op het bestaande net
- 4. Volledige elektrificatie bij start concessie, ook zonder netaansluiting

Elektrificeren van de Waddenveren is voor het Omgevingsberaad een belangrijk middel naar een Waddenvloot die voor 60% CO2 vrij en zonder schadelijke emissies vaart (onder meer geluidsarm en emissievrij). Daarom hebben wij geadviseerd reeds in de Nota van Uitgangspunten (batterij)elektrisch varen vanaf de start van de concessie op te nemen als uitgangspunt en om met alle betrokken partners, per verbinding te kijken, wat nodig is om batterij-elektrisch varen mogelijk te maken, als de stroomvoorziening via het elektriciteitsnet in 2029 nog niet op orde is. Dit laatste is goed opgepakt.

Hoewel het Omgevingsberaad niet ongevoelig is voor het argument bij optie 2 om te kijken naar een totaaloplossing voor zowel de elektriciteitsvoorziening van de eilanden als die van de Waddenveren, adviseren wij u om optie 4 te (blijven) ambiëren.

Uit presentatie tijdens de georganiseerde bijeenkomst over de mogelijkheden van elektrificatie ontstond een positief beeld dat er diverse mogelijkheden waren om elektrificatie dichterbij te brengen, ook als er (nog) geen aansluiting op het elektriciteitsnet. Een onderzoek, mede op verzoek van het ministerie van IenM, uitgevoerd door FME bevestigt dat beeld. Zelfs bij nul beschikbare netcapaciteit kan er met lokale energieopwekking, in combinatie met buffering in vaste (meerdere) batterijcontainers, een werkende oplossing zijn, tot er voldoende netcapaciteit is gerealiseerd. Wel zullen alle scenario's, zowel de permanente als tijdelijke oplossingen, aanvullende investeringen vergen.

Inmiddels heeft het Ministerie van KGG een aanvraag gedaan bij het Klimaatfonds om elektrificatie van de veerdiensten dichterbij te brengen. Wat ons betreft een mooi resultaat van het bespreken van dit onderwerp binnen de waddengovernance.

Tot slot willen wij nogmaals benadrukken om het uitgangspunt 'budgetneutraal' los te laten voor wat de ambitie (batterij)elektrisch varen betreft. En dit mag zeker niet drukken op de betrouwbaarheid en betaalbaarheid van de verbindingen naar de eilanden. Een duurdere concessie als gevolg van deze ambitie mag geen argument zijn om een (technisch) haalbaar doel, (batterij)elektrisch varen, nu niet te realiseren. Indien nodig vraagt dit doel uit het Uitvoeringsprogramma om een extra overheidsinvestering, ook in het licht van de doelen van het Regeerprogramma op het gebied van netcongestie, klimaat en groene groei. Een investering in lange termijn duurzaamheidswinst kan en mag bovendien niet worden afgewenteld op het voorzieningenniveau, een betrouwbare en betaalbare overtocht.

Ter kennisname

Routekaart Klimaat (Waterschappen)

Met betrekking tot deze stukken ter kennisname hebben wij geen opmerkingen.

Routekaart kust (Provincies)

Met betrekking tot deze stukken ter kennisname hebben wij geen opmerkingen.

PAWOZ (KGG)

Met betrekking tot deze stukken ter kennisname hebben wij geen opmerkingen.

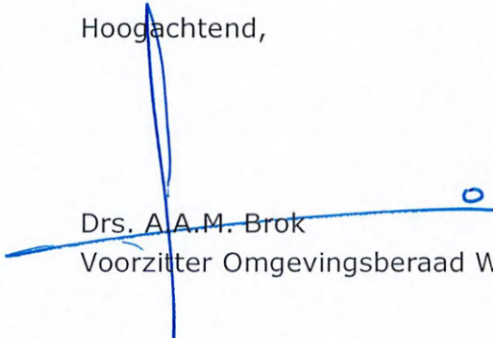
Jaarplan 2025 Omgevingsberaad Waddengebied (OBW)

Het MT Wadden Rijk Regio heeft ingestemd, en daarmee goedkeuring verleend aan dit Jaarplan 2025. Ook al ontvangt u het jaarplan ter kennisname, licht ik de totstandkoming graag nader toe. 28 en 29 november jongstleden kwamen de deelnemers van het Omgevingsberaad en het Voorbereidend Overleg samen om te praten over de strategische en praktische samenwerking. Dit betreft de adviesfunctie van de leden (vertegenwoordigers van de diverse sectoren) als de platform-, kennis- en netwerkfunctie voor leden en overheden. Hiermee werd op een waardevolle manier invulling gegeven aan onze filosofie: *'Succesvol beleid kan alleen tot stand komen door gezamenlijke en vroegtijdige participatie van overheden, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties'*.

De aanwezigheid en tijd van uw deskundige vertegenwoordigers in al deze geledingen en (vaak taaie processen) bepaalt het draagvlak en de kwaliteit van de oplossingen voor het Waddengebied en haar inwoners.

Tijdens de BOW-vergadering vertel ik graag meer over de speerpunten voor het Omgevingsberaad in 2025 én hoe de leden en uw vertegenwoordigers kijken naar en bijdragen aan de toegevoegde waarde van het Omgevingsberaad in de ingestelde Waddengovernance. In het bijzonder ga ik daarbij in op het perspectief van de jongeren voor de toekomst van het Waddengebied en doe ik een oproep voor een internationale oriëntatie op de opgaven in het Waddengebied.

Hoogachtend,

Drs. A.A.M. Brok
Voorzitter Omgevingsberaad Waddengebied